

Prof. dr hab. Andrzej Grzywacz
Katedra Ochrony Lasu i Ekologii,
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego.
Polskie Towarzystwo Leśne

Rola społeczeństwa w zarządzaniu zasobami leśnej przyrody

Skrót referatu na konferencję
„Możliwości wykorzystania sektora leśno-drzewnego w rozwoju kraju”
24–25 października 2012, Sękocin Stary

W tym roku mija 40 lat od ogłoszenia w Sztokholmie Deklaracji Konferencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Naturalnego Środowiska Człowieka (16 czerwca 1972 r.), popularnie zwanej Deklaracją Sztokholmską. Stwierdzono tam między innymi, że „Człowiek ma podstawowe prawo do wolności, równości i odpowiednich warunków życia w środowisku, którego jakość powinna zapewniać życie w godności i dobrobycie, ale też człowiek ponosi wielką odpowiedzialność za ochronę i kształtowanie środowiska dla obecnych i przyszłych pokoleń”. Ta doniosła deklaracja zapoczątkowała uświadomienie społeczeństw, że mają prawo do decyzji w sprawach środowiska, ale ponoszą też odpowiedzialność za jego stan – nie tylko przedstawiciele władz i specjaliści z tego zakresu. Zwrócono również uwagę, że społeczeństwa często lepiej są zorientowane w potrzebach i problemach środowiska lokalnego niż różne szczeble administracji państwa, zachęcano do podejmowania działań w tym względzie przez szerokie kręgi obywateli.

Do innych ważniejszych aktów międzynarodowych dotyczących roli i udziału społeczeństwa w ochronie środowiska należy zaliczyć: Deklarację z Rio (1992), Agendę 21 (1992), Konwencję z Aarhus o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska (1998). W Polsce problematykę tę reguluje Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227).

Udział społeczeństwa w zarządzaniu zasobami leśnej przyrody ma na celu: rozbudzanie świadomości i pogłębianie wiedzy o roli lasów i leśnictwa oraz o stosowaniu zasad zrównoważonego rozwoju (trwałości utrzymania lasów i ich powszechnej ochrony,

ciągłości użytkowania wszystkich, funkcji, dóbr i pożytków, powiększania zasobów); zwiększenie zaufania do administracji leśnej i społecznego poparcia dla podejmowanych przez nią rozstrzygnięć i działań, wzmocnienie jawności podejmowania decyzji; kontrolę społeczną nad planowaniem oraz wykonywaniem zadań z zakresu zagospodarowania i użytkowania lasu oraz ochrony leśnej przyrody. Rola społeczeństwa w zarządzaniu lasami może być wypełniana poprzez zapewnienie swobodnego dostępu do ekosystemów leśnych oraz pełnej informacji o nich w wyniku edukacji leśnej, umożliwienie przedstawiania swoich poglądów, potrzeb i oczekiwań, a także zagwarantowanie możliwości składania wniosków i skarg na niespełnienie praw dotyczących dostępu, na występujące nieprawidłowości, mało skuteczne działania administracji lub zaniechanie potrzebnych zabiegów ochronnych.

Ustawa o lasach (1991, wielokrotnie nowelizowana) stwierdza, że „Lasy stanowiące własność skarbu państwa są udostępnione dla ludności”, a także „udostępnione do zbioru płodów runa leśnego”. Nie ma innej w naszym kraju organizacji gospodarczej dostępnej na tak masową skalę, powszechnie kontrolowanej, całościowo penetrowanej każdego roku przez wiele milionów osób jak PGL Lasy Państwowe. Różne formy turystyki i rekreacji w lasach, popularne zbieranie płodów runa leśnego, bardzo liczny udział dzieci, młodzieży i osób dorosłych w edukacji leśnej – wszystko to pozwala zapoznać się ze sposobami prowadzenia gospodarki leśnej i ochrony przyrody, umożliwia swobodne przekazywanie uwag, skarg do prasy, internetu, administracji leśnej, rządowej i samorządowej.

Kontrola społeczna zasobów leśnej przyrody ma bardzo zróżnicowany charakter, różne formy i różny zakres szczegółowości. Możemy ją podzielić na formalną i nieformalną, wewnętrzną i zewnętrzną, instytucjonalną i spontaniczną, specjalistyczną (zawodową) i obywatelską (niezawodową). W Lasach Państwowych działają: Inspekcja LP (zorganizowana w 11 regionach), Kolegium Lasów Państwowych (z udziałem przedstawicieli różnych organizacji społecznych), 25 Rad Społeczno-Naukowych leśnych kompleksów promocyjnych. Nadzór nad działalnością leśnictwa sprawują Minister Środowiska z Głównym Konserwatorem Przyrody oraz Departamentem Leśnictwa i Ochrony Przyrody, a nad obszarami Natura 2000 i rezerwatami przyrody – Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska. Co roku przygotowywany jest „Raport o stanie lasów” przedkładany rządowi i parlamentowi, gdzie analizuje go sejmowa Komisja Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa oraz senacka Komisja Środowiska. Problematyką leśną interesują się wydziały ochrony środowiska urzędów wojewódzkich i wydziały ochrony środowiska urzędów marszałkowskich. Działalność badawczą oraz obserwacyjną sytuacji ekosystemów leśnych prowadzą instytucje naukowe: Komitet Nauk Leśnych PAN, Komitet Ochrony

Przyrody PAN, Instytut Dendrologii PAN, Instytut Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN, Instytut Badawczy Leśnictwa, wydziały leśne i wydziały biologii wyższych uczelni (w tym stały monitoring lasu). Funkcjonują organy doradcze: Państwowa Rada Ochrony Przyrody, wojewódzkie komisje ochrony przyrody. Aktywnie działają towarzystwa i stowarzyszenia: Polskie Towarzystwo Leśne, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, Towarzystwo Przyjaciół Lasu, Liga Ochrony Przyrody oraz co najmniej kilkadziesiąt organizacji i ruchów ekologicznych krajowych i zagranicznych o bardzo zróżnicowanych postawach, poglądach i celach działania, niekiedy bardzo krytycznie nastawionych do leśników i leśnictwa. Ukazuje się wiele książek, broszur oraz innych publikacji na temat zasobów leśnej przyrody. Czołową rolę w tym względzie pełni Centrum Informacyjne Lasów Państwowych. Ogromne znaczenie ma branżowa prasa leśna. Również tryb uzgadniania i zatwierdzania planu urządzenia lasu jest tak skonstruowany, aby na poszczególnych etapach jego realizacji była możliwość udziału w nim społeczeństwa („Instrukcja urządzenia lasu”, 2012).

Wydaje się, że rola i udział społeczeństwa w zarządzaniu zasobami leśnej przyrody jest powszechny, znaczący, reprezentatywny i na obecnym etapie wystarczający – zasoby leśnej przyrody są często i wszechstronnie kontrolowane przez społeczeństwo.